

«Το μέλλον του τοπίου της Πρέσπας»

Αποτελέσματα εργαστηρίου συμμετοχικού σχεδιασμού

«Το μέλλον του τοπίου της Πρέσπας»

Οκτώβριος 2022

Περιεχόμενα

1. Το τοπίο της Πρέσπας και το έργο LPPT.....	1
2. Το δεύτερο συμμετοχικό εργαστήριο (Απρίλιος 2022).....	1
3. Ηλεκτρονική φόρμα προτάσεων για τη διαχείριση του τοπίου.....	4
4. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων.....	4
4.1 Εκτίμηση της κατάστασης των τοπίων	4
4.2 Προτάσεις για τη διαχείριση του τοπίου.....	11
5. Επόμενα βήματα.....	24

Το **έργο** «Εργαλεία συμμετοχής πολιτών στο σχεδιασμό πολιτικών για το τοπίο» υλοποιείται στο πλαίσιο του προγράμματος Active citizens fund, με φορέα υλοποίησης το Μεσογειακό Ινστιτούτο για τη Φύση και τον Άνθρωπο και εταίρο την Εταιρία Προστασίας Πρεσπών.

Το **πρόγραμμα** Active citizens fund, ύψους € 12εκ, χρηματοδοτείται από την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και τη Νορβηγία και είναι μέρος του χρηματοδοτικού μηχανισμού του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) περιόδου 2014 - 2021, γνωστού ως EEA Grants. Το πρόγραμμα στοχεύει στην ενδυνάμωση και την ενίσχυση της βιωσιμότητας της κοινωνίας των πολιτών και στην ανάδειξη του ρόλου της στην προαγωγή των δημοκρατικών διαδικασιών, στην ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά και στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τη διαχείριση της επιχορήγησης του προγράμματος Active citizens fund για την Ελλάδα έχουν αναλάβει από κοινού το Ίδρυμα Μποδοσάκη και το SolidarityNow. Διαβάστε περισσότερα εδώ: www.activecitizensfund.gr.

1. Το τοπίο της Πρέσπας και το έργο LPPT

Η αξία του τοπίου της Πρέσπας αναγνωρίζεται τόσο από τους κατοίκους όσο και από τους επισκέπτες της περιοχής, και αναδεικνύεται σε πολλά κείμενα πολιτικής. Η εικόνα των λιμνών, του Αγ. Αχιλλείου και των βουνών που περιβάλλουν τις λίμνες είναι κατά γενική ομολογία εμβληματική. Ποια είναι όμως τα χαρακτηριστικά αυτών των τοπίων και πώς διαμορφώθηκαν; Ποιοι παράγοντες επηρέασαν την εξέλιξή τους; Ποια είναι η διαχείρισή τους και ποιες πολιτικές τα επηρεάζουν σήμερα;

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο, που η Ελληνική Πολιτεία έχει κυρώσει ήδη από το 2010 με τον ν.3827, ορίζει το τοπίο ως κοινό αγαθό που διαμορφώνεται από την αλληλεπίδραση φύσης και ανθρώπου και επηρεάζει την ευημερία και ποιότητα ζωής των κατοίκων. Στην Ελλάδα, μέχρι σήμερα, δεν υπάρχει ολοκληρωμένη στρατηγική για το τοπίο και δεν έχουν θεσμοθετηθεί τα κατάλληλα εργαλεία για τη συμμετοχή των πολιτών.

Στο MedINA και την ΕΠΠ πιστεύουμε ότι οι κάτοικοι της περιοχής που ζουν τον τόπο και οι άνθρωποι που εμπλέκονται στην εφαρμογή πολιτικών σε τοπικό επίπεδο διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του τοπίου, επομένως χρειάζεται να εμπλέκονται ενεργά στη διαχείρισή του.

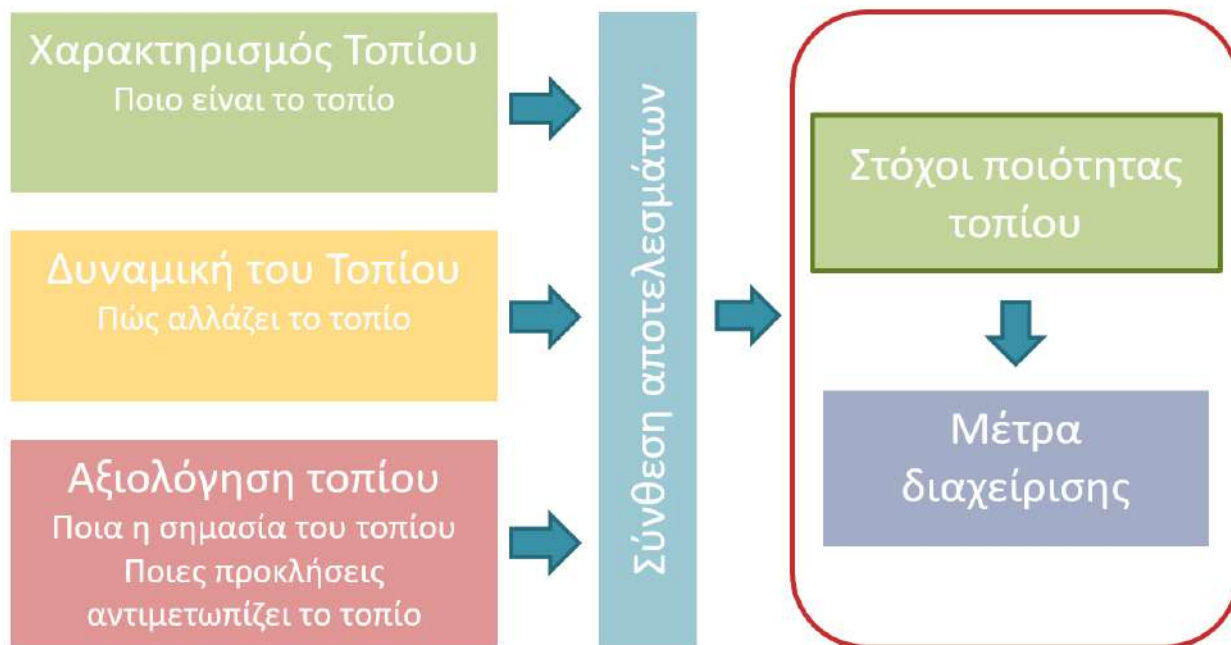
Γι' αυτόν τον σκοπό υλοποιούμε το έργο «*Εργαλεία συμμετοχής πολιτών στο σχεδιασμό πολιτικών για το τοπίο*» (έργο LPPT), με τη χρηματοδότηση του Active Citizens Fund (EEA Grants από Ισλανδία, Λιχτενστάιν και Νορβηγία) που έχει ως στόχο να υποστηρίξει την ενεργό συμμετοχή των πολιτών και των τοπικών φορέων στον σχεδιασμό και τη διαχείριση του τοπίου του Δήμου Πρεσπών. Μέσα από το έργο αυτό επιχειρούμε να στήσουμε μια διαδικασία συμμετοχικού σχεδιασμού και πραγματοποιούμε μια σειρά δράσεων με σκοπό να ενημερώσουμε και να ευαισθητοποιήσουμε τους κατοίκους και τους φορείς και να καταγράψουμε τη σημασία που έχει για αυτούς το τοπίο της περιοχής, καθώς και τις απόψεις τους για το πώς θέλουν να είναι στο μέλλον.

2. Το δεύτερο συμμετοχικό εργαστήριο (Απρίλιος 2022)

Σε αυτό το πλαίσιο έχει πραγματοποιηθεί μια σειρά δράσεων τόσο για την ανάλυση του τοπίου της Πρέσπας όσο και για την καταγραφή του πώς αντιλαμβάνονται το τοπίο οι άνθρωποι που το ζουν και το διαμορφώνουν.

Αρχικά πραγματοποιήθηκε το 1^ο συμμετοχικό εργαστήριο με τίτλο «Το τοπίο της Πρέσπας μέσα στο χρόνο», όπου κάτοικοι και εκπρόσωποι φορέων της περιοχής συζήτησαν για τις μεταβολές του τοπίου των Πρεσπών μέσα στις τελευταίες δεκαετίες και τους παράγοντες που επηρέασαν αυτές τις αλλαγές. Ακολούθησε η διαδικασία αναγνώρισης των τοπίων της Πρέσπας και ανάλυσης των χαρακτηριστικών τους μέσω επιτόπιας καταγραφής και ανάλυσης δεδομένων. Προέκυψαν έτσι 12 γεωγραφικές ενότητες, οι **περιοχές τοπίου** της Πρέσπας.

Ακολούθως πραγματοποιήθηκε μια σειρά **συνεντεύξεων** σε αυτές τις περιοχές με τη χρήση ερωτηματολογίου με διπλή στόχευση: αφενός την καταγραφή των χαρακτηριστικών του τοπίου των Πρεσπών μέσα από τα μάτια των κατοίκων και επισκεπτών, αφετέρου την καταγραφή των στοιχείων στο τοπίο που είναι σημαντικά για τους ανθρώπους του τόπου. Το πρώτο σκέλος συμπληρώνει τον χαρακτηρισμό του τοπίου, ενώ το δεύτερο αποτέλεσε βασικό στοιχείο της αξιολόγησης των τοπίων του Δήμου Πρεσπών.

Εικόνα 1: Η μεθοδολογία της μελέτης τοπίου για την Πρέσπα

Στη συνέχεια αυτών των δράσεων πραγματοποιήθηκε το εργαστήριο «Το μέλλον του τοπίου της Πρέσπας» την Παρασκευή 15 Απριλίου 2022, στον Λαιμό Πρεσπών. Στόχος του εργαστηρίου ήταν η εκτίμηση της κατάστασης των τοπίων της Πρέσπας ακολουθώντας **μεθοδολογία SWOT¹**, καθώς και η καταγραφή προτάσεων, κατευθύνσεων και δράσεων για τη διαχείρισή τους. Στο εργαστήριο συμμετείχαν 19 άτομα.

Αρχικά έγινε η παρουσίαση του έργου, τα βήματα που είχαν γίνει ως τότε και η περιγραφή της διαδικασίας του εργαστηρίου. Ακολούθως συζητήθηκαν τα δυνατά και αδύνατα σημεία, οι ευκαιρίες και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει το τοπίο των Πρεσπών, έχοντας ως βάση κάποιες αρχικές σκέψεις από την ανάλυση των χαρακτηριστικών και αξιών του τοπίου που προέκυψαν από τα προηγούμενα βήματα της μελέτης. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να σχολιάσουν και να

¹ SWOT – Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats: Ισχυρά σημεία, αδυναμίες (ή αδύνατα σημεία), ευκαιρίες, προκλήσεις (ή απειλές).

συμπληρώσουν τα αρχικά αυτά σημεία και να βαθμολογήσουν ποια έχουν μεγαλύτερη βαρύτητα για το τοπίο της Πρέσπας.

Εικόνα 2: Συζήτηση για τα δυνατά και αδύνατα σημεία, τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις για το τοπίο των Πρεσπών στο 2^ο συμμετοχικό εργαστήριο στον Λαιμό Πρεσπών

Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες/τραπέζια, συζήτησαν και κατέγραψαν προτάσεις και κατευθύνσεις για τη διαχείριση του τοπίου, έχοντας ως κοινό γνώμονα το πώς θα ήθελαν να είναι το τοπίο της Πρέσπας στο μέλλον. Με τη βοήθεια ενός συντονιστή, κάθε τραπέζι κλήθηκε να απαντήσει βάσει της αξιολόγησης που προηγήθηκε στα εξής ερωτήματα:

- Πώς θα διατηρήσουμε τα δυνατά σημεία;
- Πώς θα βελτιώσουμε τις αδυναμίες;
- Πώς θα αξιοποιήσουμε τις ευκαιρίες;
- Πώς θα αντιμετωπίσουμε τις προκλήσεις;

Κάθε τραπέζι επικεντρώθηκε σε δύο (2) από τις συνολικά έξι (6) διαθέσιμες θεματικές ενότητες: Αγροτική δραστηριότητα, δόμηση, υποδομές - έργα, περιβάλλον, πολιτιστική κληρονομιά και ορεινό τοπίο - δάση.

Τέλος έγινε η παρουσίαση των προτάσεων από την κάθε ομάδα και ακολούθησε συζήτηση.

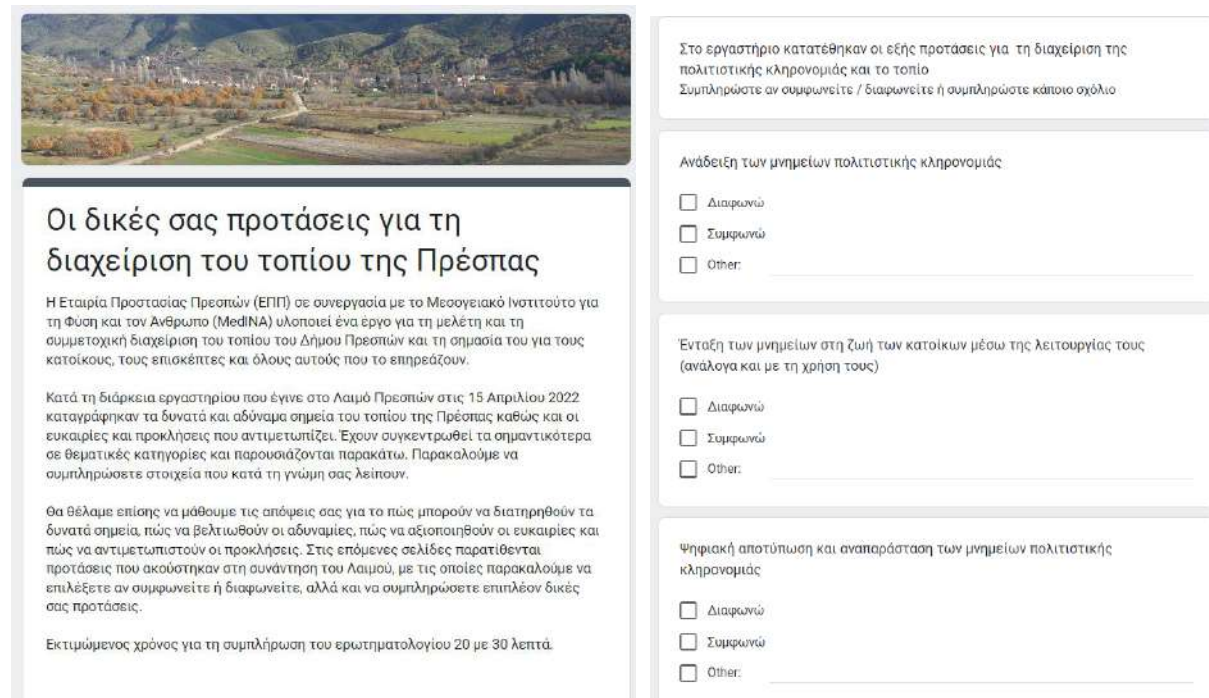
Εικόνα 3: Καταγραφή και συζήτηση προτάσεων και κατευθύνσεων διαχείρισης του τοπίου των Πρεσπών στο 2^ο συμμετοχικό εργαστήριο στον Λαιμό Πρεσπών

3. Ηλεκτρονική φόρμα προτάσεων για τη διαχείριση του τοπίου

Για τη διεύρυνση της συμμετοχής και άλλων ενδιαφερόμενων που δεν μπορούσαν να συμμετάσχουν στο εργαστήριο, δημιουργήθηκε μια ηλεκτρονική φόρμα που παρουσίαζε τα αποτελέσματα του εργαστηρίου και καλούσε τους ενδιαφερομένους να αξιολογήσουν τις προτάσεις.

Η φόρμα παρουσίαζε σε θεματικές τόσο την ανάλυση των δυνατών και αδύνατων σημείων, των ευκαιριών και των προκλήσεων που αντιμετωπίζει το τοπίο των Πρέσπων όσο και τις προτάσεις που κατατέθηκαν στο εργαστήριο, δίνοντας τη δυνατότητα στους ενδιαφερόμενους να συμφωνήσουν, να διαφωνήσουν ή να σχολιάσουν αυτές τις προτάσεις. Παράλληλα υπήρχε και η δυνατότητα συμπλήρωσης νέων προτάσεων.

Η φόρμα αυτή προωθήθηκε μέσω Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης και από τις σελίδες των δύο οργανισμών. Συνολικά κατατέθηκαν δεκατρείς (13) απαντήσεις.

Στο εργαστήριο κατατέθηκαν οι εξής προτάσεις για τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και το τοπίο. Συμπληρώστε αν συμφωνείτε / διαφωνείτε ή συμπληρώστε κάποιο σχόλιο.

Ανάδειξη των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς

Διαφωνώ
 Συμφωνώ
 Other: _____

Ένταξη των μνημείων στη ζωή των κατοίκων μέσω της λειτουργίας τους (ανάλογα και με τη χρήση τους)

Διαφωνώ
 Συμφωνώ
 Other: _____

Ψηφιακή αποτύπωση και αναπαράσταση των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς

Διαφωνώ
 Συμφωνώ
 Other: _____

Οι δικές σας προτάσεις για τη διαχείριση του τοπίου της Πρέσπας

Η Εταιρεία Προστασίας Πρέσπων (ΕΠΠ) σε συνεργασία με το Μεσογειακό Ινστιτούτο για τη Φύση και τον Ανθρώπο (MedINA) υλοποιεί ένα έργο για τη μελέτη και τη συμμετοχική διαχείριση του τοπίου του Δήμου Πρέσπων και τη σημασία του για τους κατοίκους, τους επισκέπτες και όλους αυτούς που το επηρεάζουν.

Κατά τη διάρκεια εργαστηρίου που έγινε στο Λαϊμό Πρέσπων στις 15 Απριλίου 2022 καταγράφηκαν τα δυνατά και αδύναμα σημεία του τοπίου της Πρέσπας καθώς και οι ευκαιρίες και προκλήσεις που αντιμετωπίζει. Έχουν συγκεντρωθεί τα σημαντικότερα σε θεματικές κατηγορίες και παρουσιάζονται παρακάτω. Παρακαλούμε να συμπληρώσετε στοιχεία που κατά τη γνώμη σας λείπουν.

Θα θέλαμε επίσης να μάθουμε τις απόψεις σας για το πώς μπορούν να διατηρηθούν τα δυνατά σημεία, πώς να βελτιωθούν οι αδυναμίες, πώς να αξιοποιηθούν οι ευκαιρίες και πώς να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις. Στις επόμενες σελίδες παρατίθενται προτάσεις που ακούστηκαν στη συνάντηση του Λαϊμού, με τις οποίες παρακαλούμε να επιλέξετε αν συμφωνείτε ή διαφωνείτε, αλλά και να συμπληρώσετε επιπλέον δικές σας προτάσεις.

Εκτιμώμενος χρόνος για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου 20 με 30 λεπτά.

Εικόνα 4: Η ηλεκτρονική φόρμα αξιολόγησης και κατάθεσης προτάσεων διαχείρισης του τοπίου

4. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων

4.1 Εκτίμηση της κατάστασης των τοπίων

Τα δυνατά σημεία και οι αδυναμίες βασίστηκαν σε μια πρώτη εκτίμηση με βάση τα χαρακτηριστικά και τις αξίες του τοπίου της Πρέσπας, όπως αυτά αναγνωρίστηκαν από τη μελέτη (βιβλιογραφική και επιτόπια έρευνα) και από την έρευνα με συνεντεύξεις. Κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου

συμπληρώθηκαν και άλλα σημεία από τους συμμετέχοντες. Στη συνέχεια οι συμμετέχοντες επέλεξαν τις προτάσεις που θεώρησαν ως πιο σημαντικές.

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζονται τα σημεία που συζητήθηκαν στο εργαστήριο. Τα σημεία που προστέθηκαν κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου απεικονίζονται με **πορτοκαλί** απόχρωση. Στη δεξιά στήλη (βαθμολόγηση) σημειώνεται ο αριθμός των ανθρώπων που επέλεξαν το συγκεκριμένο σημείο ως πιο σημαντικό.

Ισχυρά σημεία

Θεματική	Ισχυρά σημεία	Βαθμολόγηση
Συνολικός χαρακτήρας	<u>Υδάτινο στοιχείο:</u> Οι λίμνες ως μεγάλες επιφάνειες νερού που εμπλουτίζουν το ορεινό τοπίο	4
	<u>Ποικιλομορφία του τοπίου:</u> Εναλλαγή πολλών διαφορετικών τύπων τοπίου σε μία μικρή σε έκταση περιοχή (λίμνες με κατοικημένο νησί, κάμπος, ορεινές αγροδασικές περιοχές, ψηλά βουνά με δάση πλατύφυλλων και αλπικά λιβάδια, ποικιλία σε γεώτοπους κλπ.)	4
	<u>Αδιατάρακτο φυσικό τοπίο</u>	1
	<u>Διεθνώς αναγνωρισμένο τοπίο:</u> Η εικόνα του τοπίου της Πρέσπας είναι αναγνωρίσιμη σε διεθνές επίπεδο	-
	<u>Διασυνοριακότητα</u>	3
Περιβάλλον	<u>Υψηλή περιβαλλοντική αξία και πλούσια βιοποικιλότητα:</u> Η Πρέσπα διαθέτει σημαντικό φυσικό πλούτο με μεγάλη ποικιλία βιοτόπων και ειδών φυτών και ζώων. Σε θεσμικό επίπεδο, το μεγαλύτερο μέρος του Δήμου αποτελεί Εθνικό Πάρκο.	3
	<u>Κηρύξεις ιδιαίτερου φυσικού κάλλους</u>	1
Πολιτισμός	<u>Εργαστήρι συντήρησης αρχαιοτήτων</u>	
	<u>Βυζαντινή συλλογή Αγ. Γερμανού</u>	
	<u>Ποικιλία στοιχείων πολιτιστικού ενδιαφέροντος σε διαφορετικά τοπία:</u> Ναοί, ξωκκλήσια, ναΐσκοι, μοναστήρια, μοναστικά κοινόβια, ασκηταριά, βραχογραφίες, βυθισμένοι οικισμοί, κτίρια και φυσικοί σχηματισμοί, από τα χρόνια του Βυζαντίου μέχρι τον Ελληνικό Εμφύλιο (1946-1949). Συνδέονται στενά με μια ποικιλία τοπίων.	1

Θεματική	Ισχυρά σημεία	Βαθμολόγηση
Δόμηση	<u>Σχετικά υψηλός βαθμός οικιστικής συνοχής / Μειωμένη εκτός σχεδίου δόμηση:</u> Διατήρηση μεγάλου μέρους της συνεκτικότητας των οικισμών και των ορίων τους	1
	<u>Οικισμοί που διατηρούν τον χαρακτήρα τους:</u> Παρά τις σύγχρονες παρεμβάσεις, υπάρχουν οικισμοί που διατηρούν στοιχεία της μορφολογίας και τον αρχιτεκτονικό τους χαρακτήρα	1
Αγροτική δραστηριότητα	<u>Ποικιλόμορφο αγροτικό τοπίο:</u> Η εναλλαγή διαφορετικών τύπων αγροτικού τοπίου (αρδευόμενη γη - ευθυγραμμισμένα χωράφια- με όσπρια στον κάμπο, χωράφια ακανόνιστου σχήματος με σιτηρά στην περιφέρεια των πεδινών οικισμών, θύλακες αγροτικής γης με κοφτολίβαδα στα ορεινά) συντελεί στη διατήρηση της συνολικής ποικιλομορφίας του τοπίου και υποστηρίζει τη βιοποικιλότητα	-
	<u>Αναγνωρίσιμη αγροτική παραγωγή:</u> Η Πρέσπα παράγει αγροτικά προϊόντα υψηλής ποιότητας και αναγνωρισιμότητας, γεγονός που συμβάλλει στη διατήρηση της αγροτικής δραστηριότητας και του αγροτικού τοπίου	3
Ορεινό τοπίο - δάση	<u>Ποικιλόμορφο ορεινό τοπίο:</u> Εναλλαγή διαφορετικών τύπων ορεινού τοπίου (ασβεστολιθικά βουνά με μεικτά δάση στα δυτικά, ασβεστολιθικά πλατό με χαμηλή βλάστηση στα νότια, ψηλά βουνά με δάση πλατύφυλλων και αλπικά λιβάδια στα ανατολικά, αγροδασικά τοπία στα ανατολικά) που εμπλουτίζονται από την ύπαρξη δασικής διαχείρισης και κτηνοτροφίας	-

Αδύνατα σημεία

Θεματική	Αδύνατα σημεία	Βαθμολόγηση
Συνολικός χαρακτήρας	<u>Ομογενοποίηση τοπίων:</u> Η μείωση κάποιων δραστηριοτήτων οδηγεί σε απώλεια της ποικιλότητας ιδιαίτερα στα ορεινά	2
	<u>Απόσταση από Φλώρινα / συγκοινωνιακό</u>	3
Περιβάλλον	<u>Δάσωση περιοχών:</u> Η υπερβολική αύξηση, πύκνωση και επέκταση των δασών και των θαμνότοπων εις βάρος των λιβαδιών, παλιών καλλιεργειών και βοσκοτόπων, αλλοιώνει το τοπίο και προκαλεί ποικίλες οικολογικές επιπτώσεις, με κύρια την υποβάθμιση της βιοποικιλότητας, σε διάφορα σημεία της Πρέσπας	-
	<u>Μη αποκατάσταση υποβαθμισμένων τοπίων:</u>	-

Θεματική	Αδύνατα σημεία	Βαθμολόγηση
	Παλιά λατομεία/πληγές, υπολείμματα υλικών και βοηθητικών υποδομών κατασκευής δρόμων και μπάζων, τα οποία υποβαθμίζουν το τοπίο	
	<u>Δραστηριότητες που υποβαθμίζουν το περιβάλλον:</u> Ένα σύνολο δραστηριοτήτων (πυρκαγιές σε υγροτοπικές εκτάσεις, λαθροϋλοτομία στην ορεινή ζώνη, παράνομες και εντατικές αμμοληψίες, Ελλιπής διαχείριση απορριμμάτων και αποβλήτων) συντελούν στη ρύπανση και υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος της Πρέσπας	1
	<u>Μη καθαρισμός κοίτης ποταμού</u>	2
Πολιτισμός	<u>Εξαφάνιση παραδοσιακής βάρκας:</u> Η εξαφάνιση της παραδοσιακής βάρκας και η αντικατάστασή της με άλλες, διαφόρων τύπων, που δεν έχουν σχέση με την κληρονομιά και το τοπίο	1
	<u>Ελλιπής συντήρηση - ανάδειξη μνημείων</u>	1
	<u>Έλλειψη πολιτικής για την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς</u>	2
Δόμηση (και Πολιτισμός)	<u>Κτίρια και κατασκευές που αλλοιώνουν τον χαρακτήρα του τοπίου:</u> Κτίρια και κατασκευές, τα οποία δεν εντάσσονται στο τοπίο / στο χαρακτήρα των οικισμών, πολλά από τα οποία μάλιστα ερειπώνονται ή υποβαθμίζονται (ιχθυογεννητικός σταθμός, κονσερβοποιείο, μαρμαράδικο, διαλογητήριο, και πολλά άλλα) / <u>Κτίρια σε εγκατάλειψη</u>	2
	<u>Εγκατάλειψη παραδοσιακών κτιρίων και μνημείων:</u> Η εγκατάλειψη πολλών παραδοσιακών κτιρίων, ακόμη και σε οικισμούς με υψηλή σημασία για τον τουρισμό (Ψαράδες, Άγιος Αχίλλειος, Άγιος Γερμανός)	5
	<u>Απώλεια παραδοσιακού χαρακτήρα οικισμών</u>	1
Υποδομές - Ενέργεια	<u>Υποδομές που δεν εντάσσονται στο τοπίο:</u> Στοιχεία όπως ο αιολικός σταθμός στον Βαρνούντα και Α/Γ των 2 σταθμών της εταιρίας Βορρέας, κεραιές στις βουνοκορφές) και Φ/Β πάρκα στην αγροτική ζώνη, αλλοιώνουν τον χαρακτήρα του τοπίου	-
	<u>Ανεπαρκής κατάσταση κάποιων δημόσιων υποδομών:</u> Η έλλειψη συντήρησης και η κακή κατάσταση στην οποία βρίσκονται πολλές δημόσιες υποδομές (κάποιες αποβάθρες, ξύλινα παρατηρητήρια, υποδομές ανάδειξης και ερμηνείας περιβάλλοντος, δασικοί δρόμοι κλπ.)	-
Αγροτική δραστηριότητα	<u>Ομογενοποίηση ζώνης εντατικής καλλιέργειας:</u> Η μορφή της υφιστάμενης περιοχής φασολοκαλλιέργειας με την ευθυγράμμιση των δρόμων και των αγροτεμαχίων, η αποψίλωση από τα μεγάλα δέντρα και τους θάμνους και η ύπαρξη ξενικών ειδών δέντρων με εισβολικό χαρακτήρα κατά μήκος των δρόμων συντελούν στη μείωση της ποικιλομορφίας του αγροτικού τοπίου.	1

Θεματική	Αδύνατα σημεία	Βαθμολόγηση
	<u>Εγκατάλειψη αγροτικής γης:</u> Αφορά ιδίως την εγκατάλειψη της γεωργίας σε περιοχές χαμηλής παραγωγικότητας αλλά και την ελλιπή συντήρηση υποστηρικτικών της κτηνοτροφίας κατασκευών (στέγαστρα, ποτίστρες και καταφύγια ζώων) στα βουνά	-
	<u>Μείωση εκτατικής κτηνοτροφίας</u>	2
	<u>Αλλαγή χρήσης αγροτικής γης:</u> Νέες χρήσεις μέσα στο αγροτικό τοπίο που διασπούν τη συνοχή του	1
	<u>Μείωση αλιείας και των πρακτικών της</u>	1

Για τους συμμετέχοντες η παρουσία του υδάτινου στοιχείου, η ποικιλομορφία του τοπίου, η διασυννοριακότητα, η υψηλή περιβαλλοντική αξία, η πλούσια βιοποικιλότητα και η αναγνωρίσιμη αγροτική παραγωγή αποτελούν τα πιο δυνατά σημεία του τοπίου της Πρέσπας. Από τη βαθμολόγηση, φαίνεται ότι τα ισχυρά σημεία που αφορούν τον **συνολικό χαρακτήρα του τοπίου** των Πρεσπών αναγνωρίζονται περισσότερο από τους συμμετέχοντες. Από τα υπόλοιπα σημεία που παρουσιάστηκαν αρχικά τρία (3) δεν επιλέχθηκαν από τους συμμετέχοντες παρότι η σημασία τους έχει αναδειχθεί σε προηγούμενα βήματα. Κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου προστέθηκαν πέντε (5) νέα σημεία από τους συμμετέχοντες, από τα οποία δύο δεν επιλέχθηκαν ως πιο σημαντικά στο τέλος.

Η εγκατάλειψη των παραδοσιακών κτιρίων και μνημείων αποτελεί το βασικό αδύνατο σημείο για το τοπίο της Πρέσπας καθώς και η απόσταση από τη Φλώρινα που δημιουργεί σχετική απομόνωση της περιοχής. Από τα υπόλοιπα σημεία ξεχωρίζουν η μείωση της εκτατικής κτηνοτροφίας, η ομογενοποίηση του τοπίου, ο μη καθαρισμός της κοίτης των ποταμών και η έλλειψη πολιτικής για την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η θεματική της **δόμησης** συγκέντρωσε την πλειοψηφία των προτιμήσεων των συμμετεχόντων ως προς τα αδύνατα σημεία του τοπίου. Κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου προστέθηκαν εννέα (9) νέα σημεία από τους συμμετέχοντες, ενώ τέσσερα (4) από τα σημεία που παρουσιάστηκαν αρχικά δεν συγκέντρωσαν το ενδιαφέρον τους παρότι στα προηγούμενα βήματα είχε αναδειχθεί η σημασία τους.

Ευκαιρίες

Οι ευκαιρίες, καθώς και οι προκλήσεις, που μπορεί να προκύψουν για τον χαρακτήρα και τις αξίες του τοπίου καταγράφηκαν λαμβάνοντας υπόψη κάποιες τάσεις, όπως προκύπτουν από εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή και στη χώρα. Κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου συμπληρώθηκαν και άλλα σημεία από τους συμμετέχοντες (σημειώνονται με πορτοκαλί). Στη συνέχεια οι συμμετέχοντες επέλεξαν τις προτάσεις που θεώρησαν ως πιο σημαντικές.

Θεματική	Ευκαιρίες (διαβλεπόμενες, για τις αξίες του τοπίου)	Αξιολόγηση
Θεσμικό πλαίσιο (εθνικό πλαίσιο)	<u>Πολιτικές προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος:</u> Στο πλαίσιο των υποχρεώσεων / της κουλτούρας σχεδιασμού που απορρέει από την ένταξη στην ΕΕ	1
	<u>Χρηματοδοτικά εργαλεία για τη διαχείριση/αποκατάσταση του περιβάλλοντος και του τοπίου</u>	2
	Ανάπτυξη νέων χρηματοδοτικών εργαλείων για την αποκατάσταση παραδοσιακών κτιρίων («Διατηρώ κατ' οίκον») / Πρόγραμμα για αποκατάσταση παραδοσιακών κτιρίων	1
	Πρόγραμμα αρχαιολογίας (ΥΠ.ΠΟ.)	1
	<u>Αναγνώριση του τοπίου της Πρέσπας ως Τοπίου Διεθνούς Αξίας</u>	3
Αγροτική δραστηριότητα	<u>Αλλαγή συστήματος άρδευσης:</u> Από ανοιχτού τύπου σε στάγδην (μπορεί να οδηγήσει σε ορθολογικότερη χρήση των υδάτων της λίμνης και συγκράτηση της πτώσης των υδάτων) / Πρόγραμμα για σύστημα άρδευσης από Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης	2
	<u>Η ανάπτυξη των τεχνικών γεωργίας ακριβείας:</u> Μπορεί να οδηγήσει σε ορθολογικότερη χρήση πόρων και εισροών διατηρώντας παράλληλα την αγροτική δραστηριότητα	-
	<u>Ανάπτυξη εναλλακτικών καλλιεργειών:</u> Θα διευρύνουν την ποικιλότητα του αγροτικού τοπίου	1
	Βιολογικές καλλιέργειες	3
	<u>Παραγωγή πιστοποιημένων ποιοτικών αγροτικών προϊόντων με φιλο-περιβαλλοντικές μεθόδους παραγωγής:</u> Ως μέσο για την ενίσχυση του τοπικού εισοδήματος παράλληλα με την ορθή διαχείριση του αγροτικού τοπίου	1
Οικονομία (τοπικό – περιφερειακό επίπεδο)	<u>Ανάπτυξη εναλλακτικού τουρισμού:</u> Ως μέσο ενίσχυσης της τοπικής οικονομίας και κίνητρο για την ορθή διαχείριση του τοπίου	-
	<u>Αξιοποίηση του brand Πρέσπα για την προσέλκυση επισκεπτών, νέων κατοίκων και επιχειρήσεων</u>	1
Συνεργασίες (διασυνοριακό επίπεδο)	<u>Διασυνοριακή συνεργασία για τη διαχείριση του υδροτόπου</u>	2
	<u>Διασυνοριακή συνεργασία σε άλλους τομείς</u> π.χ.: ορθή διαχείριση σειράς παραμέτρων που επηρεάζουν το τοπίο, όπως σκουπίδια, κτίρια, χαρακτήρας οικισμών κλπ.	2
	<u>Διασυνοριακή σύνδεση με τη Β. Μακεδονία</u>	4

Προκλήσεις

Θεματική	Προκλήσεις (διαβλεπόμενες, για τις αξίες του τοπίου)	Αξιολόγηση
Οικονομία – Κοινωνία	<u>Δημογραφική συρρίκνωση:</u> Θα οδηγήσει σε περαιτέρω εγκατάλειψη του τοπίου	6
	<u>Μείωση του αγροτικού εισοδήματος:</u> Θα οδηγήσει σε πιο εντατική και αλόγιστη χρήση των πόρων και των εισροών ή σε εγκατάλειψη του αγροτικού τοπίου	2
Αγροτική δραστηριότητα	<u>Μείωση παραγωγής λόγω κλιματικής αλλαγής</u>	1
	<u>Εφαρμογή στάγδην άρδευσης</u>	1
Περιβάλλον	<u>Λιγότερα κατακρημνίσματα λόγω κλιματικής κρίσης</u> Πτώση στάθμης των λιμνών – μειούμενη αυξομείωση στάθμης / αλλαγή των παραλίμνιων περιοχών	3
	<u>Αγροτικές φωτιές / πυρκαγιές</u>	2
	<u>Ρύπανση και ευτροφισμός των λιμνών:</u> Υποβαθμίζουν τα νερά των λιμνών	-
Θεσμικό πλαίσιο - διαχείριση	<u>Καθυστέρηση θεσμοθέτησης ρυθμίσεων του χώρου (ΕΠΜ, ΤΠΣ)</u> Διάχυση της δόμησης που θα απειλήσει τη συνοχή και τον χαρακτήρα του αγροτικού τοπίου	1
	<u>Καθυστέρηση επίλυσης του ιδιοκτησιακού ζητήματος του Αγίου Γερμανού:</u> Θα οδηγήσει σε περαιτέρω υποβάθμιση σημαντικών κτιρίων	2
Δόμηση (αδυναμία ελέγχου)	<u>Συνέχιση της εκτός σχεδίου δόμησης, ιδίως κατά μήκος των κεντρικών δρόμων:</u> Θα αλλοιώσει την υφιστάμενη δομή του αγροτικού τοπίου και των συνεκτικών οικισμών	1
	<u>Νέα κτίρια που αλλοιώνουν τον χαρακτήρα αξιόλογων και παραδοσιακών οικισμών</u>	-
	<u>Έλλειψη ΠΔ προδιαγραφών δόμησης</u>	

Θεματική	Προκλήσεις (διαβλεπόμενες, για τις αξίες του τοπίου)	Αξιολόγηση
	<u>Ναοί και εκκλησιαστικά μνημεία εντελώς ξένοι με την αρχιτεκτονική κληρονομιά της περιοχής:</u> Θα αλλοιώσουν την αρχιτεκτονική κληρονομιά της περιοχής	1
Υποδομές - Ενέργεια	<u>Κατασκευή νέου δρόμου για τη συνοριακή διάβαση Λαιμού - Μάρκοβα Νόγκα και εκτός σχεδίου δόμηση κατά μήκος του:</u> Θα επηρεάσει το αγροτικό τοπίο και τη συνοχή του	2
	<u>Διάνοξη νέων δρόμων:</u> Ιδίως σε περιοχές που σήμερα δεν έχουν δρόμους ή έχουν ελάχιστους (βλ. κυρίως σε όλη τη Σφήκα ανάμεσα σε Κρυσταλλοπηγή και Μικρολίμνη-Καρυές)	1
	<u>Νέα τεχνικά έργα χωρίς σχεδιασμό που σέβεται τον ιδιαίτερο χαρακτήρα και το φυσικό περιβάλλον της Πρέσπας</u>	1
	<u>Κατασκευή έργων ΑΠΕ μεγάλης κλίμακας</u> Θα αλλοιώσουν την κλίμακα του τοπίου / θα αλλάξουν τον χαρακτήρα του	2
	<u>Επέκταση χιονοδρομικού κέντρου Βίγλας Πισοδερίου</u> Θα αλλάξει τον χαρακτήρα της περιοχής επέκτασης	-

Από τη διαδικασία του εργαστηρίου ως κύριες ευκαιρίες για το τοπίο της περιοχής αναδείχθηκαν η διασυνοριακή σύνδεση με τη Β. Μακεδονία, η αναγνώριση του τοπίου της Πρέσπας ως Τοπίου Διεθνούς Αξίας και οι βιολογικές καλλιέργειες. Σε επίπεδο θεματικών, οι συμμετέχοντες εντοπίζουν στην **αγροτική δραστηριότητα** και στη **διασυνοριακή συνεργασία** τις περισσότερες ευκαιρίες για το τοπίο.

Όσον αφορά στις προκλήσεις που θα αντιμετωπίσουν τα τοπία των Πρεσπών, η περαιτέρω **δημογραφική συρρίκνωση** που θα οδηγήσει σε ευρύτερη εγκατάλειψη του τοπίου αναγνωρίστηκε ως κύρια πρόκληση. Ακολουθεί η **κλιματική αλλαγή** που μπορεί να οδηγήσει σε λιγότερα κατακρημνίσματα, μείωση της αγροτικής παραγωγής και περαιτέρω πτώση της στάθμης των λιμνών επιφέροντας μεγάλες αλλαγές στο παραλίμνιο τοπίο. Συνολικά στους οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες εντοπίζουν οι συμμετέχοντες τις περισσότερες προκλήσεις για το τοπίο. Η διαχείριση των ζητημάτων που άπτονται των υποδομών και τα ζητήματα περιβάλλοντος συγκεντρώνουν επίσης αρκετές αναφορές.

4.2 Προτάσεις για τη διαχείριση του τοπίου

Από την καταγραφή των προτάσεων στα τραπέζια και τη συζήτηση που ακολούθησε προέκυψαν διάφορες προτάσεις, οι οποίες παρουσιάζονται παρακάτω συνοπτικά και μπορεί να αφορούν είτε στόχους είτε κατευθύνσεις είτε δράσεις στις έξι (6) θεματικές. Παράλληλα, παρουσιάζεται η αξιολόγηση της ηλεκτρονικής φόρμας για την κάθε πρόταση, με αναφορά στον αριθμό των

ανθρώπων που συμφωνούν και διαφωνούν με κάθε πρόταση, καθώς και με επισήμανση συγκεκριμένων σχολίων που κατατέθηκαν.

Περιβάλλον				
Συμμετοχικό εργαστήριο		Ηλεκτρονική φόρμα		
Προτάσεις εργαστηρίου	Σχόλια επί των προτάσεων	Αξιολόγηση προτάσεων		Σχόλια επί των προτάσεων
		Συμφωνούν	Διαφωνούν	
Χρήση μη ξυλωδών δασικών προϊόντων	Να ενταθεί η οικονομική εκμετάλλευση των μη ξυλωδών δασικών προϊόντων που μπορεί να εξασφαλίσει την ορθή διαχείριση του δάσους και να συνδυάσει την απόλαυσή του.	10	1	Επιφυλάξεις ως προς την κλίμακα εκμετάλλευσης και τις επιπτώσεις της.
Ανάπτυξη υποδομών και δραστηριοτήτων οικοτουρισμού και επιστημονικού τουρισμού	Να προωθηθούν εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπως οικοτουρισμός και επιστημονικός τουρισμός και αντίστοιχα να αναπτυχθούν οι κατάλληλες υποδομές.	13		
Ανάδειξη του ορεινού τοπίου (Οροπέδιο Σφήκας, Βαρνούντας) και των γεωλογικών σχηματισμών του	Ανάδειξη της αξίας των ορεινών τοπίων και των ιδιαίτερων γεωλογικών σχηματισμών όπως στο οροπέδιο της Σφήκας.	11		
Ενίσχυση αξιοποίησης βιομάζας υδρόβιας βλάστησης	Να συλλέγεται η υδρόβια βιομάζα (καλαμιώνες) και να αξιοποιείται για καύσιμη ύλη. Να γίνει προμήθεια κατάλληλων μηχανήματων.	12		
Βελτίωση διαχείρισης των απορριμμάτων (σκουπίδια, εγκαταλειμμένα αυτοκίνητα, κ.ά.) για τη βελτίωση της εικόνας του δημόσιου χώρου	Δεν είναι δυνατόν να υπάρχουν σκουπίδια ή εγκαταλειμμένα αυτοκίνητα, μηχανήματα ή κτίρια στο δημόσιο χώρο.	12	1	
Επιπλέον προτάσεις που κατατέθηκαν μέσω της ηλεκτρονικής φόρμας				
		Δράσεις με στόχο την προστασία της περιοχής των λιβαδιών.		

Περιβάλλον		
		Συνέργειες μεταξύ φορέων για την ευαισθητοποίηση των Πρεσπιωτών και των επισκεπτών.

Αγροτική δραστηριότητα				
Συμμετοχικό εργαστήριο		Ηλεκτρονική φόρμα		
Προτάσεις εργαστηρίου	Σχόλια επί των προτάσεων	Αξιολόγηση προτάσεων		Σχόλια επί των προτάσεων
		Συμφωνούν	Διαφωνούν	
Ενίσχυση επιστημονικής γνώσης για αγρότες		11		
Ενίσχυση εναλλακτικών καλλιεργειών (αντί των φασολιών) με έμφαση στις βιολογικές	Να επιλεγούν εναλλακτικές καλλιέργειες (έναντι των φασολιών) με έμφαση στις ήπιες και βιολογικές.	11		Επιφυλάξεις ως προς το κόστος της αλλαγής καλλιεργειών και την ανάγκη ενίσχυσης.
Περιορισμός αγροτικών πυρκαγιών	Να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα ώστε να αποφεύγονται και να περιορίζονται οι αγροτικές πυρκαγιές.	11	1	
Διατήρηση φυτοφρακτών	Να διατηρούνται οι φυτοφράκτες που θα εξασφαλίζουν τη λειτουργία του τοπίου για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και θα βελτιώνουν την αισθητική του τοπίου.	8	2	
Ενίσχυση αλιείας ζωπλαγκτοφάγων ψαριών	Υπάρχουν κάποια είδη ψαριών που τρέφονται με ζωπλαγκτόν με αποτέλεσμα να αυξάνεται το φυτοπλαγκτόν στη λίμνη και να δημιουργείται ένα επιφανειακό στρώμα στο νερό. Να ενισχυθεί η αλιεία αυτών των ειδών ψαριών. Θα αποτελέσει και πηγή εισοδήματος καθώς είναι βρώσιμα.	11		

Επιπλέον προτάσεις που κατατέθηκαν μέσω της ηλεκτρονικής φόρμας		
		Διατήρηση και ανάδειξη των ξερολιθικών κατασκευών όπως οι πεζούλες.
		Εθελοντικά προγράμματα αποκατάστασης για τα παραδοσιακά στοιχεία του αγροτικού τοπίου, όπως φυτοφράκτες, πεζούλες κλπ.
		Συντονισμένη προσπάθεια για να διατηρηθούν τα παλαιότερα είδη φυτών και καλλιέργειών που ευδοκιμούν στην περιοχή.
		Χρήση σύγχρονων τεχνολογιών.
		Ενίσχυση παραδοσιακών τεχνικών καλλιέργειας και προβολή τους.
		Δημιουργία μαγαζιών με τοπικά προϊόντα για την προώθηση και την εντόπια κατανάλωσή τους.
		Διατήρηση και ανάδειξη περιβολιών τόσο εντός όσο και εκτός οικισμών.

Ενέργεια - Υποδομές				
Συμμετοχικό εργαστήριο		Ηλεκτρονική φόρμα		
Προτάσεις εργαστηρίου	Σχόλια επί των προτάσεων	Αξιολόγηση προτάσεων		Σχόλια επί των προτάσεων
		Συμφωνούν	Διαφωνούν	
Βελτίωση οδικού δικτύου / πρόσβαση	Η συνδεσιμότητα της Πρέσπας με τα αστικά κέντρα μπορεί να κρατήσει τον κόσμο στην περιοχή ώστε να αποφεύγεται το φαινόμενο οι άνθρωποι να μετακομίζουν στη Φλώρινα και κατά περίπτωση να συνεχίζουν να δουλεύουν στην Πρέσπα. Αυτό αποσυνδέει τις νεότερες γενιές από την περιοχή, οδηγώντας εν τέλει στην εγκατάλειψή της.	10	2	Επιφυλάξεις ως προς τη δημιουργία νέας πρόσβασης, τούνελ ή διαπλάτυνσης του υφιστάμενου δρόμου.
Συντήρηση βελτίωση υποδομών θέας (κioskia)	Τα ξύλινα kioskia που έχουν τοποθετηθεί σε σημεία θέας (ιδιαίτερα σε σημεία εισόδου στην	12		Επιφυλάξεις ως προς την κλίμακα

Ενέργεια - Υποδομές				
	περιοχή) έχουν πολύ καιρό να συντηρηθούν και δεν είναι καθόλου ελκυστικά στον επισκέπτη ή σε όποιον θελήσει να καθίσει εκεί.			ορισμένων παρεμβάσεων.
Υπόγεια καλωδίωση στους παραδοσιακούς οικισμούς (κατά προτεραιότητα)	Να γίνει η υπόγεια καλωδίωση κατά προτεραιότητα στους παραδοσιακούς οικισμούς και κατοπιν και στην ευρύτερη περιοχή, όχι μόνο για αισθητικούς λόγους αλλά και για την αποφυγή πυρκαγιών, ιδιαίτερα με την απειλή της κλιματικής αλλαγής που εντείνει φαινόμενα ακραίας ξηρασίας («αν μπει μια μεγάλη φωτιά τελειώσαμε»).	11	1	
Περιορισμός ΑΠΕ και συνοδών έργων (δρόμων, δικτύων)	Σωστή χωροθέτηση έργων ΑΠΕ και περιορισμός τους σε συγκεκριμένες περιοχές. Περιορισμός των συνοδών έργων τους όπως οι δρόμοι και τα δίκτυα διασύνδεσης που σημαδεύουν το τοπίο.	10	1	Διαφοροποίηση ως προς τους περιορισμούς σε σχέση με τα μικρής κλίμακας φωτοβολταϊκά.
Περιορισμός διάνοιξης νέων δρόμων - επέκτασης του οδικού δικτύου	Να περιοριστεί η επέκταση του οδικού δικτύου καθώς το υφιστάμενο κρίνεται επαρκές ως προς την κάλυψη. Ανάγκη για συντήρηση του υφιστάμενου δικτύου.	9	2	Επισημάνση ανάγκης και για νέους δρόμους σε σχέση με πυροπροστασία.
Συντήρηση και βελτίωση υφιστάμενου δασικού οδικού δικτύου	Το υφιστάμενο δασικό οδικό δίκτυο χρειάζεται συντήρηση και βελτίωση για να εξυπηρετεί τις ανάγκες των δραστηριοτήτων στο	10	1	Επιφυλάξεις σχετικά με τη διαπλάτυνση υφιστάμενων δρόμων.

Ενέργεια - Υποδομές				
	βουνό, όπως της κτηνοτροφίας και της υλοτομίας που είναι απαραίτητες για τη διατήρηση του ορεινού τοπίου.			
Διασυνοριακή διάβαση με Β. Μακεδονία / Αλβανία	Να προχωρήσει η διασυνοριακή διάβαση για να εμπεδωθεί και η ενιαία διάσταση της Πρέσπας. Οι περιοχές αυτές ήταν παραδοσιακά συνδεδεμένες. Ακόμα και η απεικόνιση στους χάρτες δίνει λανθασμένη εικόνα και δημιουργεί λανθασμένη αντίληψη για το τι είναι η Πρέσπα (σ.σ. ότι φαίνεται ένα μικρό κομμάτι στο χάρτη ενώ η λίμνη π.χ. είναι τεράστια).	11		Επιφυλάξεις ως προς τις επιπτώσεις της διάνοιξης δρόμου και των συνοδών εγκαταστάσεων.
Βελτίωσης επίβλεψης δημοσίων τεχνικών έργων που να λαμβάνει συγκεκριμένα υπόψη τους το τοπίο και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις	Να γίνεται η επίβλεψη των δημοσίων τεχνικών έργων με τρόπο που θα εξασφαλίζει την εφαρμογή των προδιαγραφών της μελέτης και των μέτρων αποκατάστασης μετά την υλοποίηση του έργου. Κυρίως αφορά τη διάνοιξη δρόμων και την απόθεση των επιχωμάτων.	10		
Επιπλέον προτάσεις που κατατέθηκαν μέσω της ηλεκτρονικής φόρμας				
				Εκμετάλλευση της πλαζ και ανάπλαση του χώρου με σύγχρονες εγκαταστάσεις.
				Λειτουργία ελικοδρομίου για να αντιμετωπίζεται η δυσκολία στην πρόσβαση λόγω των καιρικών συνθηκών κατά τη διάρκεια του χειμώνα.
				Λιγότερος φωτισμός των δρόμων τη νύχτα και δυνατότητα έξυπνης διαχείρισης της έντασης του φωτισμού.

Πολιτιστική κληρονομιά				
Συμμετοχικό εργαστήριο		Ηλεκτρονική φόρμα		
Προτάσεις εργαστηρίου	Σχόλια επί των προτάσεων	Αξιολόγηση προτάσεων		Σχόλια επί των προτάσεων
		Συμφωνούν	Διαφωνούν	
Διατήρηση και ανάδειξη πολιτιστικών διαδρομών που αναδεικνύουν τα μνημεία και τα σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος της περιοχής	Να διατηρηθούν και να αναδειχθούν πολιτιστικές διαδρομές και τα μονοπάτια μέσα στην Πρέσπα που αναδεικνύουν τα μνημεία και τα πολιτιστικά σημεία της περιοχής.	13		Συμπληρώνεται η ανάγκη για ξεναγήσεις και για παράλληλα εργαστήρια που θα συμπληρώνουν την εμπειρία και θα ενισχύουν τη συμμετοχή.
Δημιουργία διασυνοριακών θεματικών διαδρομών για την ανάδειξη της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς και για την επικοινωνία	Η Πρέσπα είχε πάντα διασυνοριακό χαρακτήρα και οι κάτοικοί της από όλες τις πλευρές είχαν επικοινωνία, όχι μόνο εμπορικές σχέσεις αλλά και κοινές παραδόσεις, γιορτές κλπ. Η ανάδειξη διασυνοριακών διαδρομών θα αναβιώσει και θα διατηρήσει αυτόν τον χαρακτήρα της περιοχής.	12		Δίνεται έμφαση στα στοιχεία ταυτότητας της περιοχής στην ελληνική επικράτεια.

Πολιτιστική κληρονομιά				
Ανάδειξη του λαϊκού πολιτισμού της Πρέσπας (π.χ. πανηγύρια, τραγούδια, παραδοσιακές πρακτικές)	Η περιοχή έχει πλούσια παράδοση που μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης επισκεπτών. Πολλά από τα πανηγύρια ή τις γιορτές λαμβάνουν χώρα σε σημεία, π.χ. ξωκλήσια, τα οποία έχουν σημασία και ιστορική μνήμη, και χωρίς αυτές τις γιορτές, η σημασία τους φθίνει στη συλλογικότητα των κατοίκων. Οι παραδοσιακές πρακτικές όπως αυτές του αργαλειού μπορούν να προβληθούν και να συμβάλουν στο τουριστικό προϊόν της περιοχής.	13		Συμπληρώνεται ότι παραδοσιακές όπως καλαθοπλεκτική, αργαλειός κ.ά. θα μπορούσαν να προωθηθούν μέσα από εργαστήρια για ντόπιους και επισκέπτες.
Ενίσχυση τοπικών συλλόγων	Να ενισχυθούν οι τοπικοί παραδοσιακοί σύλλογοι και οι σύλλογοι γονέων για να συνεχίσουν τις εκδηλώσεις τους που: (α) κρατούν τις παραδόσεις ζωντανές, και (β) προσφέρουν επιμόρφωση και δημιουργική απασχόληση στους κατοίκους και τα παιδιά της περιοχής.	13		
Ανάδειξη των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς	Η συντήρηση των μνημείων είναι υποχρέωση του κράτους και των υπηρεσιών του Υπ. Πολιτισμού. Το ζητούμενο είναι η ανάδειξη και η λειτουργικότητα των μνημείων.	13		Δίνεται έμφαση στους ναούς ως στοιχείο ταυτότητας της περιοχής.
Ένταξη των μνημείων στη ζωή των κατοίκων μέσω της λειτουργίας τους	Τα μνημεία έχουν αξία και διατηρούνται όταν παραμένουν λειτουργικά και μέσα στη ζωή των κατοίκων.	13		

Πολιτιστική κληρονομιά				
(ανάλογα και με τη χρήση τους)				
Ψηφιακή αναπαραγωγή μνημείων	Πρόγραμμα για την ψηφιακή αναπαραγωγή των μνημείων της περιοχής, το οποίο θα συμβάλει στην προβολή και ανάδειξη της Πρέσπας και του πολιτισμού της.	12	1	
Επιπλέον προτάσεις που κατατέθηκαν μέσω της ηλεκτρονικής φόρμας				
		Ανάδειξη της σύνδεσης της πολιτιστικής κληρονομιάς (υλικής και άυλης) με το φυσικό περιβάλλον της περιοχής.		
		Συντήρηση και αξιοποίηση των παλιών σχολικών κτιρίων κάθε κοινότητας. Αξιοποίηση του εποπτικού υλικού που σε κάποιες περιπτώσεις υφίσταται εντός των κτιρίων σχεδόν άθικτο.		

Δόμηση				
Συμμετοχικό εργαστήριο		Ηλεκτρονική φόρμα		
Προτάσεις εργαστηρίου	Σχόλια επί των προτάσεων	Αξιολόγηση προτάσεων		Σχόλια επί των προτάσεων
		Συμφωνούν	Διαφωνούν	
Πρόγραμμα χρηματοδότησης για την αποκατάσταση παραδοσιακών κτιρίων	Ανάγκη για πρόγραμμα που να χρηματοδοτεί την αποκατάσταση των παραδοσιακών κτιρίων καθώς οι κάτοικοι δεν έχουν τα μέσα να καλύψουν τα έξοδα που είναι μεγαλύτερα για τις παραδοσιακές τεχνικές δόμησης και τα παραδοσιακά υλικά (πέτρα, ξύλο κλπ.)	11		Διατυπώθηκαν επιφυλάξεις ως προς το να παραμείνουν λειτουργικά τα κτίρια και να μην γίνουν μουσεία.
Επίλυση του ιδιοκτησιακού ζητήματος των ακινήτων του Αγίου Γερμανού	Το ιδιοκτησιακό ζήτημα του Αγ. Γερμανού είναι παράγοντας δυσκολίας για τη συντήρηση των σπιτιών και την οικοδόμηση εντός του οικισμού.	11		

Δόμηση				
Συντήρηση και αποκατάσταση προβιομηχανικών μνημείων (π.χ. νερόμυλοι)	Σημαντικά προβιομηχανικά μνημεία που αξίζει να αποκατασταθούν.	12		
Πρώθηση του χωροταξικού (Τοπικό Πολεοδομικό Σχέδιο) και ρυμοτομικού σχεδιασμού	Ανάγκη για σχεδιασμό που θα ρυθμίζει χρήσεις γης και πολεοδομικά ζητήματα σε επίπεδο δήμου και οικισμών.	10		Αναφέρθηκε η ύπαρξη της μελέτης για το ΣΧΟΟΑΠ Δ. Πρεσπών, η οποία όμως δεν έχει εγκριθεί.
Περιορισμός της εκτός σχεδίου δόμησης	Περιορισμός της δυνατότητας για εκτός σχεδίου δόμηση σε ορισμένες περιοχές.	7	2	Διατυπώθηκαν επίσης προτάσεις για εκτός σχεδίου δόμηση μόνο με παραδοσιακή αρχιτεκτονική και εκ νέου καθορισμό όρων δόμησης στην περιοχή της Πρέσπας.
Καταγραφή και αποτύπωση χαρακτηριστικών αξιόλογων και παραδοσιακών κτιρίων	Κτίρια αξιόλογα που πρέπει να καταγραφούν ως προς τα χαρακτηριστικά τους, τη μορφολογία τους και τους τρόπους δόμησής τους.	12		
Διαφύλαξη παλιών παραδοσιακών υλικών δόμησης με σκοπό την επανάχρησή τους	Η ανάγκη για παραδοσιακά υλικά δόμησης όπως κεραμίδια, πέτρες, ξύλα στέγης κ.ά. είναι σε άμεση σχέση με την ανάγκη διατήρησης του χαρακτήρα των οικισμών και για αυτό πρέπει να υπάρχει δυνατότητα να διαφυλάσσονται.	12		

Δόμηση				
Δημιουργία σχολής πετράδων για τη διατήρηση των παραδοσιακών τεχνικών δόμησης με πέτρα	Η απώλεια των παραδοσιακών τεχνικών κατασκευής με πέτρα δημιουργεί την ανάγκη για ένα σχολείο όπου θα μεταδίδεται αυτή η γνώση.	12		Επισημαίνεται από δύο συμμετέχοντες η ανάγκη για διεύρυνση των σεμιναρίων και σε άλλες τεχνικές παραδοσιακής κατασκευής.
Συντήρηση και αποκατάσταση κτιρίων	Να συντηρηθούν τα κτίρια και κυρίως τα παλιά σπίτια στους οικισμούς, και αν οι ιδιοκτήτες δεν μπορούν ή δεν ενδιαφέρονται να τους υποχρεώνουν να τα δίνουν σε νέες οικογένειες.			
Διατήρηση και ανάδειξη παραδοσιακών κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων (μαντριά)	Παραδοσιακές κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις όπως τα μαντριά στο Βροντερό που είναι χτισμένα με φυσικά υλικά αποτελούν κομμάτι του τοπίου και πρέπει να διατηρηθούν.	10	1	Επιφυλάξεις διατυπώθηκαν ώστε οι εγκαταστάσεις αυτές να είναι λειτουργικές και φιλικές προς τις νέες τεχνολογίες που αποτελούν κίνητρο για νέους ανθρώπους να στραφούν στην κτηνοτροφία. Επίσης επισημάνθηκε ότι πρέπει να τηρούν τις σωστές διαδικασίες αδειοδότησης.

Δόμηση				
Επανάχρηση εγκαταλελειμμένων μεμονωμένων κτιρίων (π.χ. κονσερβοποιείο) ή κατεδάφισή τους	Διαχείριση μεμονωμένων κτιρίων και κατασκευών, που δεν εντάσσονται στο τοπίο με στόχο είτε την επανάχρησή τους είτε την κατεδάφισή τους.	10 (με επανάχρηση) 2 (με κατεδάφιση)		
Δημιουργία μορφολογικών κανόνων δόμησης για όλη την Πρέσπα	Δημιουργία κανόνων που θα διατηρούν το χαρακτήρα των οικισμών θέτοντας όρους ως προς το πως πρέπει να χτίζονται τα κτίρια.	9	1	Επιφυλάξεις διατυπώθηκαν ως προς το οικονομικό κόστος που μπορεί να επιφέρουν τέτοιοι κανονισμοί και την ενδεχόμενη ανάγκη επιδότησης.
Επιπλέον προτάσεις που κατατέθηκαν μέσω της ηλεκτρονικής φόρμας				
		Ανάγκη για να ληφθούν υπόψη περιβαλλοντικές παράμετροι (π.χ. σωστή μόνωση, αντλίες θερμότητας κλπ.) κατά την ανακατασκευή παραδοσιακών κτιρίων.		

Δάση και κτηνοτροφική δραστηριότητα				
Συμμετοχικό εργαστήριο		Ηλεκτρονική φόρμα		
Προτάσεις εργαστηρίου	Σχόλια επί των προτάσεων	Αξιολόγηση προτάσεων		Σχόλια επί των προτάσεων
		Συμφωνού	Διαφωνού	
Ενίσχυση και εντατικοποίηση της δασικής διαχείρισης	Η δασική διαχείριση είναι βασικό στοιχείο για την αποφυγή υποβάθμισης των δασών και την ομογενοποίηση των ορεινών τοπίων. Σε αυτό το πλαίσιο πρέπει να ενισχυθεί η ορθή διαχείριση των δασών και οι επεμβάσεις που αποτρέπουν την υποβάθμισή τους.	9	1	Επιφυλάξεις ως προς την εντατικοποίηση της διαχείρισης. Διατύπωση ανάγκης για ορθή δασική διαχείριση.

Δάση και κτηνοτροφική δραστηριότητα				
Ενίσχυση της κτηνοτροφίας γύρω από τη λίμνη	Η κτηνοτροφία αποτελούσε παραδοσιακή αγροτική δραστηριότητα γύρω από τις λίμνες ενισχύοντας την ορθή διαχείριση του καλαμιώνα.	9	1	Επιφυλάξεις ως προς την ανάγκη ύπαρξης σχεδίου διαχείρισης της βόσκησης για αποφυγή υπερβόσκησης.
Ενίσχυση της εκτατικής κτηνοτροφίας αιγοπροβάτων στοχευμένα σε περιοχές (π.χ. Ντέβας, Σφήκα)	Ανάγκη για πρόγραμμα ενίσχυσης της εκτατικής κτηνοτροφίας επιλεγμένα σε περιοχές όπου παραδοσιακά ασκούσαν και συνέβαλε στο τοπίο, όπως π.χ. στο οροπέδιο της Σφήκας, στο Ντέβας κλπ.	11		Επιφυλάξεις ως προς τις πλαγιές των βουνών που θα πρέπει να προστατευτούν από τη βόσκηση ώστε να υπάρξει αναγέννηση του δάσους.
Ανάδειξη καλών πρακτικών διαχείρισης νερού στα δάση και στους ορεινούς όγκους	Αναγνώριση και διατήρηση του υδάτινου δυναμικού των δασών και των ορεινών όγκων και αναβίωση πρακτικών που συμβάλλουν προς αυτή την κατεύθυνση.	10		
Διατήρηση παραλίμιου - παραποτάμιου δάσους		10	1	
Αποφυγή αναδασώσεων με ξενικά είδη δέντρων		12		
Διατήρηση μεγάλων γηραιών δέντρων		11		Επιφυλάξεις ως προς κάποιες περιπτώσεις που θα πρέπει να επιληφθεί η Δ/νση Δασών Φλώρινας.
Καταγραφή της παραδοσιακής	Ανάγκη για τη διατήρηση των γνώσεων σχετικά με τη	11		

Δάση και κτηνοτροφική δραστηριότητα				
γνώσης για τα δάση και την κτηνοτροφία	διαχείριση των δασών και της κτηνοτροφίας στο παρελθόν που σήμερα χάνεται.			
Επιπλέον προτάσεις που κατατέθηκαν μέσω της ηλεκτρονικής φόρμας				
		Διατήρηση της υπάρχουσας κτηνοτροφίας.		
		Προβολή/αναζήτηση προγραμμάτων ή άλλων κινήτρων για την ενασχόληση νέων με την κτηνοτροφία.		

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, οι προτάσεις που συγκεντρώθηκαν διαφέρουν μεταξύ τους. Άλλες αφορούν κατευθύνσεις για τον τρόπο που ασκούνται δραστηριότητες, κάποιες συνιστούν κατευθύνσεις για τη διαχείριση εγκαταστάσεων και κτιρίων, άλλες αναφέρονται στη δημιουργία εγκαταστάσεων ή υποδομών, κάποιες αφορούν δράσεις που πρέπει να γίνουν ώστε να επηρεαστεί μια δραστηριότητα, και άλλες δράσεις που προωθούν άυλες διαστάσεις των δραστηριοτήτων.

Επίσης, οι προτάσεις διαφοροποιούνται ως προς τους **εμπλεκόμενους φορείς** και ανθρώπους που καλούνται να τις υλοποιήσουν. Ορισμένες εμπλέκουν φορείς της κεντρικής διοίκησης όπως π.χ. τα διάφορα προγράμματα ενίσχυσης δραστηριοτήτων, κάποιες μπορεί να εμπλέκουν και τοπικούς φορείς, όπως π.χ. ζητήματα που αφορούν τον έλεγχο της δόμησης ή της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ άλλες αφορούν πρωτοβουλίες που μπορούν να αναληφθούν από διαφορετικούς φορείς, όπως π.χ. οι δράσεις ανάδειξης και ενίσχυσης της πολιτιστικής κληρονομιάς, η δημιουργία διαδρομών κλπ. Κάποιες προτάσεις μπορούν να υιοθετηθούν σε εθελοντική βάση ή χρειάζεται να ενισχυθούν οικονομικά για να πραγματοποιηθούν, όπως π.χ. η διατήρηση των φυτοφρακτών.

Ορισμένες από τις προτάσεις αξιολογούνται από τους συμμετέχοντες στο εργαστήριο και όσους συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο θετικά, ενώ άλλες λιγότερο. Αυτό σχετίζεται αφενός με το πόσο επηρεάζονται οικονομικά αυτοί που τις ασκούν και αφετέρου πόσο επηρεάζεται το περιβάλλον από αυτές τις δραστηριότητες. Για παράδειγμα προτάσεις που αφορούν την υιοθέτηση παραδοσιακών υλικών και τρόπων δόμησης συγκεντρώνουν επιφυλάξεις ως προς το **οικονομικό κόστος**, ενώ προτάσεις που αφορούν σε δρόμους και υποδομές εγείρουν επιφυλάξεις σχετικά με τις **επιπτώσεις στο περιβάλλον** και το **αποτύπωμά τους στο τοπίο**. Αυτό αναδεικνύει την ανάγκη της διατύπωσης κατευθύνσεων διαχείρισης του τοπίου που να λαμβάνουν υπόψη τις επιφυλάξεις που έχουν κατατεθεί για κάθε ζήτημα.

5. Επόμενα βήματα

Τα αποτελέσματα του εργαστηρίου μας δίνουν μια άποψη για το πώς θέλουν οι συμμετέχοντες να είναι τα τοπία των Πρεσπών στο μέλλον. Το επόμενο βήμα είναι η **διατύπωση στόχων ποιότητας τοπίου** που θα συμπεριλάβουν στο μέγιστο δυνατό βαθμό αυτές τις προτάσεις. Οι στόχοι ποιότητας του τοπίου ορίζονται ως «η διατύπωση από τις αρμόδιες δημόσιες αρχές των προσδοκιών του κοινού όσον αφορά στα χαρακτηριστικά των τοπίων και του περιβάλλοντός τους» (N.3827/2010,

άρθρο 1, παρ. γ). Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο, κάθε κράτος αναλαμβάνει να ορίσει τους στόχους ποιότητας τοπίων για τα τοπία που έχουν αναγνωριστεί και εκτιμηθεί, έπειτα από δημόσια διαβούλευση.

Εκτός των προτάσεων που κατατέθηκαν πρέπει να ληφθούν υπόψη τα χαρακτηριστικά των τοπίων, η αξία τους για τους κατοίκους και τους επισκέπτες, οι αναγνωρισμένες θεσμικά αξίες, καθώς και τυχόν υφιστάμενες κατευθύνσεις που προκύπτουν από θεσμοθετημένα σχέδια και μελέτες.

Βάσει των στόχων ποιότητας θα καθοριστούν στη συνέχεια από την ομάδα του έργου **προτάσεις πολιτικής για ειδικότερα μέτρα διαχείρισης**, με στόχο την προστασία, ανάδειξη, αποκατάσταση και διαχείριση των τοπίων της Πρέσπας.

Περισσότερες πληροφορίες:

Θύμιος Δημόπουλος, Μεσογειακό Ινστιτούτο για τη Φύση και τον Άνθρωπο (MedINA), email: thymiodimo@med-ina.org, τηλ.: 2103611001

Βιβή Ρουμελιώτου, Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, email: v.roumeliotou@spp.gr, τηλ.: 2385051233